Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen asiantuntijalausunto hyvinvointialueiden taloudesta vuosina 2024-2026, alijäämien kattamisvelvollisuudesta sekä näkymistä alijäämien kattamiseen lainsäädännön edellyttämässä aikataulussa

Hyvinvointialueet tekivät vuonna 2023 alijäämää 1,3 miljardia euroa ja vuonna 2024 noin 1,1 miljardia euroa. Yhteensä lakisääteisessä määräajassa katettavaa alijäämää on siis noin 2,4 miljardia euroa, joten tämän verran hyvinvointialueiden tulisi tehdä ylijäämää vuosina 2025 ja 2026. On hyvin epätodennäköistä, että rakenne, joka on tuottanut valtavia alijäämiä, kääntyy tuottamaan valtavia ylijäämiä yhden vuoden aikana.

Hyvinvointialueiden taloudessa vuosina 2023 ja 2024 on ollut kolme merkittävää systeemistä ongelmaa:

1. Puutteellisesti määräytynyt siirtynyt rahoitus
2. Hyvinvointialueiden perustamisesta syntyneet muutoskustannukset
3. Hyvinvointialueiden kohtaaman inflaation aliarvioiva hyvinvointialueindeksi (kuva 1.)

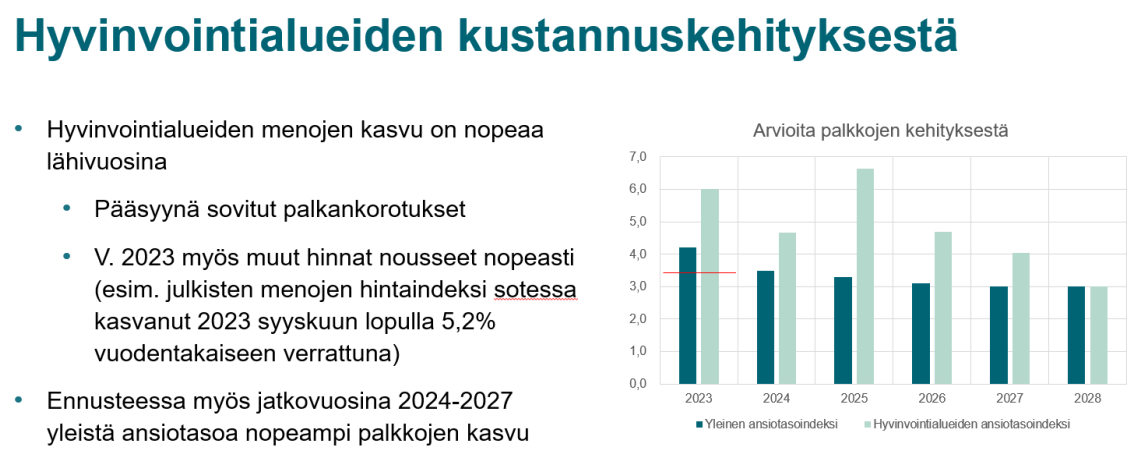

(Kuva 1. valtiovarainministeriön arvio palkkojen kehityksestä hyvinvointialueilla suhteessa yleiseen ansiotasoindeksiin. Hyvinvointialueiden rahoitusta lisäävä hyvinvointialueindeksi määräytyy yleisen ansiotasoindeksin mukaan, ei hyvinvointialueiden ansiotasoindeksin mukaan, joka puolestaan kuvaa paremmin hyvinvointialueiden kohtaamaa kustannuspainetta)

Hyvinvointialueet ovat onnistuneet kokonaisuutena taloudenpidossaan melko hyvin vuonna 2024, mitä todistaa parantunut taloudellinen tulos. Valtion rahoitus hyvinvointialueille kasvaa vuodelle 2025 yhteensä 2,15 miljardia euroa. Rahoitus kasvaa rahoituksen

jälkikäteiskorjauksen kautta, joka muodostaa noin 1,4 miljardia tästä rahoituksesta. Voimakas rahoituksen kasvu auttaa hyvinvointialueita parantamaan tulostaan ja pääsemään ylijäämäiseksi, mutta tämä rahoituksen kasvu ei vielä mahdollista kaikkien siirtymäkautena 2023-2024 syntyneiden alijäämien kattamista lakisääteisessä määräajassa.

Hyvinvointialueiden kustannukset vuonna 2024 olivat yhteensä noin 25,2 miljardia euroa. Jos estimoidaan hyvinvointialueiden kustannuskehitystä arvioidun ansiotasokehityksen mukaan (mikä on paras tapa tämän estimoimiseen, sillä sote-alan palkkaratkaisut määrittelevät lopulta myös ostopalveluiden kustannuskehityksen keskipitkällä aikavälillä), voidaan arvioida hyvinvointialueiden kustannusten kasvavan **vähintään** 26 miljardiin euroon. Hyvinvointialueiden rahoitus vuodelle 2025 on noin 26,2 miljardia. Näyttää siis siltä, että hyvinvointialueilla on edellytykset saada taloutensa kääntymään ylijäämäiseksi. Alijäämien kattaminen määräajassa vaatisi kuitenkin hyvinvointialueilta kokonaisuudessaan selvästi yli miljardin euron ylijäämää vuonna 2025 ja vähintään yhtä suurta ylijäämää vuonna 2026.

Vuoden 2026 hyvinvointialuetalous seuraa samoja lainalaisuuksia kuin vuoden 2025 talous, mutta sillä edellytyksellä, että hieman parantunut taloudellinen tulos vuonna 2024 vähentää hyvinvointialueiden rahoitusta vuonna 2026 noin 200 miljoonaa euroa. Tästä seuraavina vuosina hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne ei tule helpottamaan, sillä hyvinvointialueiden (ennustettu) pienikin ylijäämä vuonna 2025 vähentää rahoituksen jälkikäteistarkistuksen kautta yli miljardi euroa hyvinvointialueiden rahoituksesta kokonaisuudessaan vuodesta 2027 eteenpäin. Valtiovarainministeriön tuottamissa hyvinvointialueiden rahoituksen painelaskelmissa hyvinvointialueiden rahoitus kasvaa vuodesta 2026 vuoteen 2028 **yhteensä** vain 0,5 %.

Ainoa keino saada hyvinvointialuetalouden alijäämät maksettua millään aikavälillä, on vähentää kustannuksia pysyvästi noin 5 %. Koska hallituksen tekemät muutokset hyvinvointialueiden tehtäviin vähennetään aina täysimääräisesti hyvinvointialueiden rahoituksesta, eivät nämä tule suoraan auttamaan hyvinvointialueita tämän tavoitteen saavuttamisessa. Ehto alijäämien kattamiselle vuoden 2026 loppuun mennessä olisi se, että tämä kustannusten leikkaus saadaan aikaan kaikilla hyvinvointialueilla näiden omien muutosohjelmien avulla ja tarvittavat leikkaukset on tehty viimeistään vuonna 2025 ja ne jäävät pysyvästi osaksi hyvinvointialueiden kustannusrakennetta. On erittäin epätodennäköistä, että näin merkittävä muutos saadaan aikaan tällaisella aikataululla.

Hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne on myös eriytymässä voimakkaasti. Vaikuttaa siltä, että osa hyvinvointialueista on pystynyt löytämään keinoja kustannuskasvunsa ja erot hyvinvointialueiden talouden kehityksessä ovat suuria (kuva 2.). Alijäämien kattamisen osalta hyvinvointialueiden rahoituksen kehitys on jopa kriittistä. Niillä hyvinvointialueilla, joiden väestö kasvaa tulevina vuosina, myös valtion rahoitus kasvaa. Toisaalta samalla on huomioitava, että rahoituksen kasvu, tietoisten valintojen seurauksena, jättää aina osan kasvavien alueiden palvelutarpeesta huomiotta.

Hyvinvointialue	Toimintakatteen kasvu % 23-24	Väestön kasvu %	Kumulatiivinen alijäämä per asukas
Länsi-Uusimaa	-0,8 %	1,6 %	262
Kainuu	0,0 %	-1,0 %	430
Pirkanmaa	1,5 %	1,0 %	363
Pohjanmaa	1,6 %	0,2 %	371
Vantaa ja Kerava	1,7 %	1,5 %	574
Keski-Pohjanmaa	2,1 %	-0,2 %	547
Satakunta	2,4 %	-0,8 %	473
Kanta-Häme	2,6 %	-0,4 %	573
Pohjois-Savo	2,8 %	-0,3 %	528
Pohjois-Pohjanmaa	3,0 %	0,2 %	295
Etelä-Savo	3,1 %	-0,9 %	587
Päijät-Häme	3,2 %	-0,3 %	439
Varsinais-Suomi	3,4 %	0,4 %	512
Lappi	3,8 %	-0,4 %	1 011
Helsinki	3,8 %	0,8 %	87
Keski-Uusimaa	4,0 %	0,7 %	655
Etelä-Karjala	4,6 %	-0,6 %	551
Etelä-Pohjanmaa	4,6 %	-0,5 %	572
Keski-Suomi	4,8 %	-0,1 %	937
Pohjois-Karjala	6,1 %	-0,5 %	424
Kymenlaakso	6,4 %	-1,2 %	586
Itä-Uusimaa	6,8 %	-0,1 %	840
Manner-Suomi yhteensä	**3,0 %**	**0,3 %**	**436**

(Kuva 2. hyvinvointialueiden rahoituskehitys 2023-2024, väestönkasvu sekä kumulatiiviset alijäämät)

Hyvinvointialueille on annettu miltei mahdoton tehtävä alijäämien kattamiseen siitä säädetyssä aikataulussa. Tämän tavoitteen ohella olisi kuitenkin syytä tarkastella hyvinvointialueiden taloudellista suorituskykyä pidemmällä aikavälillä. Eli sitä, millä hyvinvointialueilla on ylipäätään edellytyksiä kattaa alijäämänsä ja toisaalta toimia valtion rahoituksella. Kertyneisiin alijäämiin sekä näiden kattamisaikatauluun vaikuttaa suuresti se, millaisen lähtötilanteen hyvinvointialueet saivat niitä perustettaessa. Julkisen sektorin kantokykyyn vaikuttaa vielä enemmän kuitenkin se, miten alueet pystyvät talouttaan ja kustannustensa kasvua tulevaisuudessa hallitsemaan.

Mikko Hokkanen

Konsernipalveluiden toimialajohtaja

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue